

Het eerste deel bevat een drietal bijdragen. Zowel H. de Schepper, 'Consecuencias políticas e institucionales de la guerra de Flandes 1577-1648' (3-32) als M. Cloet, 'De gevolgen van de scheiding der Nederlanden op religieus, cultureel en mentaal gebied, van circa 1600 tot 1650' (53-75) schetsen het ontstaan van twee verschillende maatschappijtypen na de scheiding. In het Zuiden verschijnt een aristocratisch-monarchistische maatschappij met een sterk overheersende rooms-katholieke kerk, in het Noorden een maatschappij met vele kenmerken van volkssoevereiniteit en erkenning van gewetensvrijheid. E. Scholliers en C. Martínez Shaw nemen de economie onder de loep. De eerste betoogt in 'De eerste schade van de scheiding. De sociaal-economische conjunctuur 1558-1609' (35-51) dat de verschillen in levensstandaard tussen Noord en Zuid die zolang tijd zijn gebleven in de eerste decennia na de val van Antwerpen zijn ontstaan (50). De laatste wijst ons in 'La separación de los Países Bajos y sus consecuencias económicas para España' (79-100) op de nauwelijks te overschatten band tussen Castilië en de Nederlanden in de vijftiende en zestiende eeuw. De scheiding had dan ook desastreuze gevolgen voor de Spaanse economie.

M. Fernández Álvarez opent met 'La cuestión de Flandes en la retina de la España de la época' (107-118) het historiografisch gedeelte dat vijf bijdragen bevat. Hij stelt dat we eigenlijk alleen iets weten van schrijvers uit de hogere kringen. Die achtten de oorlog volkomen gerechtvaardigd. Het ontbreken van geluiden uit andere sociale kringen kan te wijten zijn aan onverschilligheid. Of de censuur een rol heeft gespeeld vermeldt de auteur niet. In 'De val van Antwerpen en de scheuring der Nederlanden, gezien door de grote Noordnederlandse geschiedschrijvers van de eerste generatie' (121-149) legt J. Craeybeckx uit waarom dit symposium door België georganiseerd is. Daar ziet men namelijk in de val van Antwerpen de definitieve scheiding tussen Noord en Zuid hoewel men beseft dat 1585 vooral een symbolisch moment is (124). In Nederland wordt meer betekenis aan 1579 gehecht. Ook de zestiende- en zeventiende-eeuwse historici achtten 1585 niet beslissend (123) wat te begrijpen is omdat er immers geen sprake van één natie was. Vervolgens bestrijdt F. G. Scheelings in 'De geschiedschrijving en de beeldvorming over de Opstand in de Zuidelijke Nederlanden (16e-18e eeuw)' (151-179) Jan Romeins these dat de geschiedschrijving het beeld over de Opstand bepaald heeft. Want in het Zuiden hebben liederen, processies en schilderijen, alle geïnspireerd door de clerus, die taak overgenomen.

We kunnen ons gelukkig prijzen met 'De scheuring geheeld, het Noorden verdeeld. De officiële geschiedschrijving over de Opstand en de invloed van Bilderdijk ten tijde van het Verenigd Koninkrijk van Willem I, 1815-1830' (181-194) door A. W. F. M. van de Sande. De korte periode van het Verenigd Koninkrijk is interessant omdat toen een herinterpretatie van de Opstand nodig werd. Bilderdijk was de eerste die aandacht voor de rol van de katholieken in de Opstand vroeg. Zo gaf hij de aanzet tot een andere geschiedschrijving. In een even helder als interessant artikel 'De visie van de Grootnederlandse historiografen: aanleiding tot een nieuwe historiografie?' gaat P. B. M. Blaas dan op deze weg voort. De revolutie van 1830 deed historici de zestiende-eeuwse scheiding als een noodzakelijke ontwikkeling zien. Pas de Grootnederlandse historiografie heeft dit doorbroken. Dat was geschiedschrijving vanuit een sterk nationaal gevoel maar mondde uit in het besef dat geen enkel nationaal kader de Opstand kon verklaren. Zowel een internationale als een regionale invalshoek waren hiervan het gevolg.

Het laatste deel bevat eveneens vijf bijdragen. E. H. Kossmann schetst de situatie in het Noorden in 'Enkele vragen met betrekking tot het (Noord-)Nederlandse nationale bewustzijn' (223-234). Hij constateert dat het moderne Nederlandse nationale gevoel niet ontstaan is in de zestiende eeuw noch gebaseerd is op de Bataafse mythe of het gereformeerde staatsbesef, maar

liberaal van aard is. Na deze erudiete uiteenzetting volgen een drietal minder geslaagde bijdragen die het nationale gevoel in het Zuiden belichten. J. Stengers poogt in 'La genèse du sentiment national belge' (237-251) aannemelijk te maken dat er sinds 1585 langzaam een Belgisch nationaal besef gegroeid was dat ook in 1830 nog geen onderscheid in Vlamingen en Walen kende (247, 251). J. Stiennon daarentegen ziet al in de Bourgondische periode een Waalse identiteit verschijnen (259). Hij beschrijft deze ontwikkeling in 'Le sentiment national wallon' (255-267), een meer polemische dan wetenschappelijke bijdrage. W. C. M. Meyers sluit dit driemanschap met 'Het Vlaams nationaal gevoel' (269-279) dat, zoals hij waarschuwt, een persoonlijke interpretatie van het bewustwordingsproces van het Vlaams nationalisme is (269). Hij schetst de taalstrijd in de negentiende eeuw, de oprichting van een Vlaamse nationale partij na de eerste wereldoorlog en de controversiële rol die de Vlaamsnationalisten in de tweede wereldoorlog gespeeld hebben.

H. van Velthovens bijdrage 'De Belgische identiteitscrisis en de groei van het kommunautaire machtsconflict' (281-292) sluit de bundel af. Deze gedegen uiteenzetting werpt licht op de polemieken van de beide voorgangers. Hij verhaalt hoe de Walen vanaf het begin negatief stonden tegenover 'Un Belge complet' dat twee talen diende te beheersen, maar evenzeer tegenover eentaligheid per regio. Zo werd het Vlaamsnationalisme geboren dat op zijn beurt de Waalsnationale beweging tot gevolg had. Beide bewegingen werden en worden gekenmerkt door dezelfde tweeslachtigheid: of strijden voor de eigen groep binnen een Belgische staat of strijden voor autonomie.

Tot slot kunnen we opmerken dat het een niet onaardige bundel is voor wie niet geheel thuis is in deze materie. De bijdragen, alle gevolgd door een samenvatting in het Engels, zijn over het algemeen handboekachtig en bieden niet veel nieuws. De kenner had echter meer verwacht.

M. G. M. Witlox

L. Blussé, *Strange Company. Chinese Settlers, Mestizo Women and the Dutch in VOC Batavia* (Dissertatie Leiden 1986, Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor taal-, land- en volkenkunde CXXII; Dordrecht: Foris Publications, 1986, xiii + 302 blz., f 37,10, ISBN 90 6765 2113).

Strange Company, dat tevens als dissertatie verdedigd werd, is een bundel essays die, op twee na, eerder verschenen in tijdschriften en verzamelwerken. De opnieuw verschenen artikelen werden grondig herzien; dit feit en dat ze nu in een boek zijn opgenomen rechtvaardigt de heruitgave.

De essays bestrijken de ecologie van Batavia en ommelanden, de picis (een muntje van lood en koper), de ondernemingen van de Chinees Jan Con, het toezicht van de VOC op de Chinezen in Batavia en omgeving, de Chinese jonkenvaart op Batavia en vrouwelijke mestiezen, echtgenotes van VOC-employés. In deze veelheid van onderwerpen is allereerst Batavia een verbindend element, maar doordat Batavia, in 1619 gesticht als centraal rendez-vous voor het VOC-handelsnetwerk in Azië, wat bevolking aangaat uitgroeide tot een Chinese koloniale stad, lopen de bestuurlijke en economische betrekkingen tussen de VOC en de Chinezen daarnaast als een rode draad door de essays. In de laatste twee artikelen komen de gezellinnen van de VOC-dienaren naar voren: hun mestiezenvrouwen. Hoewel Chinezen en mestiezenvrouwen door Blussé op vindingrijke wijze zijn samengebracht onder de categorie *strange company* breekt de